

موضوع شناسی بانک خون بندگان

از منظر فقهی و حقوقی

2315

۲۰۰

۱

۲۴۱

مکتب

محمد علی قاسمی

نشر مرکز فقی احمد اہمار علیہ السلام

- ◀ سرشناسه: قاسمی، محمدعلی، ۱۳۴۹ -
- ◀ عنوان و نام پدیدآور: موضوع‌شناسی بانک خون بند ناف از منظر فقهی و حقوقی
- ◀ مشخصات نشر: قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)، ۱۳۹۸.
- ◀ مشخصات ظاهری: ۲۴۸ ص، مصور، جدول.
- ◀ شابک: ۳ - ۱۱۴ - ۳۸۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸
- ◀ موضوع: یاخته‌های بنیادی جنین - وضع حقوقی و قوانین - ایران.
- Embryonic stem cells - legal status, law, etc - Iran.

◀ موضوع: پیوند اندام‌ها و بافت‌ها (فقه)

Transplantation of organs, tissues, etc. (Islamic law)

- ◀ رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۸ م ۸ ق ۳۱۱۶ KMH
- ◀ رده‌بندی دیویی: ۳۴۴/۵۵۰۴۱۹۴
- ◀ شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۲۴۱۶۸

انشارات مرکز فقهی ائمه اطهار

موضوع‌شناسی بانک خون بند ناف از منظر فقهی و حقوقی

ناشر: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)

مؤلف: محمدعلی قاسمی ○ چاپ: چاپخانه گل‌وردی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۸ ○ تیراژ: ۲۰۰ نسخه

شابک: ۳ - ۱۱۴ - ۳۸۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

مراکز پخش ۴۸

قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)، تلفن: ۳۷۷۴۹۴۹۴ و ۳۷۸۳۲۳۰۳

قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرمانی‌ها، تلفن: ۳۷۷۴۴۲۷۱ و ۳۷۷۴۴۲۸۱

شعبه مشهد: چهارراه شهدا، خیابان آیت‌الله بهجت، نبش بهجت ۹/۱، مقابل اداره بهزیستی، تلفن: ۳۲۲۲۰۱۶۰

www.ketab.ir

چکیده

خون بند ناف، یکی از منابع غنی سلول‌های بنیادی خون‌ساز است و استفاده از آن برای پیوند سلول‌های بنیادی در اولویت قرار دارد؛ ولی چون از این طریق استفاده نمی‌شود، با بهره‌گیری از سلول‌های بنیادی مغز استخوان جبران می‌گردد. افزون بر این، سلول‌های بنیادی خون بند ناف از مزایای فراوانی برخوردارند که استفاده از آن را بر دیگر منابع سلول‌های بنیادی مقدّم می‌دارد. کشف وجود سلول‌های بنیادی فراوان در خون بند ناف و نیاز برای ذخیره‌سازی آن، موجب شکل‌گیری بانک‌های ذخیره خون بند ناف گردیده و برای تعیین احکام فقهی آن، نیازمند موضوع‌شناسی دقیق و بررسی‌های جدید می‌باشد.

در این نوشتار به بررسی تعاریف، تاریخچه، شیوه‌های تهیه خون بند ناف، سیستم نگهداری خون بند ناف در بانک، کاربردهای آن و احکام فقهی آن خواهیم پرداخت و این نتیجه حاصل می‌گردد که شناسایی دقیق موضوع یک پدیده‌ی نوپیدا می‌تواند راه را برای استنباط دقیق احکام آن بگشاید و فقیهان را در اجتهاد ژرف‌اندیشانه یاری بخشد.

امروزه با پیشرفت دانش پزشکی، خون بند ناف و بانک‌های مرتبط با آن از گستره‌ی موضوع‌شناسی وسیعی برخوردارند.

خون بند ناف پس از تهیه، دارای ارزش و مالیت فراوان خواهد بود. از این رو خرید و فروش آن دارای اعتبار و امضای شارع قرار می‌گیرد، نهی است با دیگر عناوین منطبق شده نمی‌تواند از ارزش آن بکاهد و آن را به شیء بی‌ارزش و غیر قابل معامله تبدیل نماید. اما تصرف پدر در آن باید بر اساس مصلحت طفل صورت پذیرد و در مواردی که فروش آن برای طفل زیانبار باشد، تصرف و بیع خون بند ناف نافذ نخواهد بود. اعراض اولیای طفل سبب می‌شود تا پزشک یا کادر مربوطه نتواند اقدام به جمع‌آوری و ذخیره‌سازی خون بند ناف نمایند.

واژگان کلیدی: خون بند ناف، سلول‌های بنیادی، بانک خون بند ناف، احکام

فقهی خون بند ناف.

فهرست مطالب

۵	چکیده
۱۷	فصل اول: کلیات
۱۹	مقدمه
۲۰	اهداف پژوهش
۲۰	روش تحقیق
۲۱	پیشینه تحقیق
۲۱	کاربرد نتایج تحقیق
۲۲	سؤالات پژوهش
۲۲	فرضیه پژوهش
۲۲	سازمان‌دهی پژوهش
۲۵	فصل دوم: موضوع‌شناسی بانک خون بند ناف
۲۷	۱-۲. درآمد
۲۷	۲-۲. موضوع‌شناسی
۲۷	۲-۲-۱. خون
۲۸	۲-۲-۱-۱. اجزای خون
۳۰	۲-۲-۱-۱-۱. پلاسما
۳۰	- تفاوت پلاسما و سرم

- ۳۱ ۲-۲-۱-۱-۲. سلول‌های خونی
- ۳۲ الف) گلبول‌های قرمز
- ۳۲ ب) گلبول‌های سفید
- ۳۴ ج) پلاکت‌ها
- ۳۷ ۲-۲-۲. بند ناف
- ۴۰ ۲-۲-۳. جفت
- ۴۰ ۱. از نظر ظاهری
- ۴۳ ۱. از نظر منشا
- ۴۴ ۲. از نظر کارکرد
- ۴۴ ۳. از نظر ساختاری
- ۴۵ ۴. از نظر اندازه
- ۴۵ ۵. گردش خون جفتی - مادری
- ۴۷ ۶. گردش خون جنینی جفت
- ۴۷ ۷. خروج جفت
- ۴۷ ۴-۲-۲. خون بند ناف
- ۴۹ ۵-۲-۲. سلول‌های بنیادی
- ۵۰ ۱-۵-۲-۲. انواع سلول‌های بنیادی
- ۵۰ ۱-۱-۵-۲-۲. سلول‌های بنیادی بالغین
- ۵۶ ۲-۱-۵-۲-۲. سلول‌های بنیادی رویانی
- ۵۸ ۳-۱-۵-۲-۲. سلول‌های بنیادی خون بند ناف
- ۵۹ ۲-۵-۲-۲. مزایای استفاده از خون بند ناف در مقایسه با مغز استخوان
- ۶۲ ۲-۲-۶. انواع پیوند سلول‌های خون‌ساز
- ۶۵ ۲-۲-۷. بانک خون بند ناف
- ۶۷ ۱-۷-۲-۲. تاریخچه و پیشینه
- ۶۷ ۱-۱-۷-۲-۲. اولین پیوند خون بند ناف

۶۸	۲-۲-۷-۱-۲. تأسیس اولین بانک خون بند ناف
۶۸	۲-۲-۷-۱-۳. وضعیت کنونی بانک خون بند ناف در جهان
۶۹	۲-۲-۷-۱-۴. وضعیت بانک خون بند ناف در آسیا
۷۰	۲-۲-۷-۱-۵. وضعیت بانک خون بند ناف در ایران
۷۱	۲-۲-۷-۲. مراحل ذخیره سازی خون بند ناف
۷۱	الف) مراحل مقدماتی
۷۵	۲-۲-۷-۱-۱. تصویر سازی مراحل تهیه خون بند ناف
۷۸	۲-۲-۷-۱-۲. موارد ممنوعیت ذخیره سازی خون بند ناف
۷۹	۲-۲-۷-۱-۳. کم بودن حجم خون
۷۹	۲-۲-۷-۲-۲. کم بودن سلول در نمونه ها
۷۹	۲-۲-۷-۳-۳. آلودگی های باکتریایی نمونه ها
۸۰	۲-۲-۷-۳-۴. بیماری مادران اهدا کننده
۸۰	۲-۲-۷-۴. موارد منع استفاده از خون بند ناف
۸۰	۲-۲-۸. انواع بانک خون بند ناف
۸۱	۲-۲-۸-۱. بانک عمومی خون بند ناف
۸۲	۲-۲-۸-۲. بانک خصوصی خون بند ناف
۸۲	۲-۲-۸-۳. بانک ترکیبی خون بند ناف
۸۳	۲-۲-۹. مراحل ذخیره سازی خون بند ناف
۱۰۰	۲-۲-۹-۱. تجدید آزمایش ها برای خون بند ناف پس از ده سال
۱۰۰	۲-۲-۱۰. کارکردهای خون بند ناف
۱۰۰	۲-۲-۱۰-۱. استفاده از خون بند ناف برای صاحب آن
۱۰۰	۲-۲-۱۰-۲. استفاده خون بند ناف برای دیگران
۱۰۱	۲-۲-۱۰-۳. عناوین بیماری های قابل درمان با سلول های بنیادی خون بند ناف
۱۰۳	فصل سوم: بررسی حقوقی بانک خون بند ناف
۱۰۵	۳-۱. درآمد

- ۱۰۵ ۲-۳. ماهیت کار بانک خون بند ناف
- ۱۰۶ ۳-۳. عقود متصور دربارۀ بانک خون بند ناف
- ۱۰۷ ۱-۳-۳. عقد وکالت
- ۱۰۹ ۲-۳-۳. عقد ودیعه
- ۱۱۰ ۳-۳-۱. عقد اجاره
- ۱۱۱ ۱-۳-۳-۳. ارکان اجاره
- ۱۱۱ ۱. عقد اجاره (قرارداد اجاره)
- ۱۱۲ ۲. متفقدان (در طرف عقد اجاره)
- ۱۱۲ ۳. موضوع اجاره
- ۱۱۳ ۲-۳-۳-۳. احکام مرتبط با اجاره
- ۱۱۵ ۳-۳-۳-۳. تطبیق عقد اجاره بر رابطۀ بانک خون بند ناف با طرف قرارداد
- ۱۱۹ فصل چهارم: بررسی فقهی بانک خون بند ناف
- ۱۲۱ ۱-۴. جواز یا عدم جواز بهره‌خونی بند ناف
- ۱۲۲ ۲-۴. مالکیت خون بند ناف
- ۱۲۲ ۱-۲-۴. احتمالات مالکیت خون بند ناف
- ۱۲۳ ۱-۱-۲-۴. احتمال نخست: مالکیت مادر
- ۱۲۳ ۲-۱-۲-۴. احتمال دوم: مالکیت طفل
- ۱۲۴ ۳-۱-۲-۴. دیدگاه احتیاطی
- ۱۲۴ ۲-۲-۴. نوع مالکیت یا سلطه انسان بر اعضا و خون بدن
- ۱۲۵ ۱-۲-۲-۴. ملکیت ذاتیه اولیه
- ۱۲۵ ۲-۲-۲-۴. ملکیت حقیقی
- ۱۲۶ ۳-۲-۲-۴. سلطنت و تسلط
- ۱۲۶ ۴-۲-۲-۴. مالکیت اعتباری
- ۱۲۷ ۳-۲-۴. ادله سلطه و مالکیت انسان نسبت به خون و اعضای بدن خویش
- ۱۲۷ ۱-۳-۲-۴. ادله ملکیت یا ماهیت ملکیت

۱۲۸	۲-۳-۲-۴. عقلایی بودن سلطنت انسان بر خویش
۱۲۹	۳-۳-۲-۴. مالکیت حقیقی به سبب قیام اجزاء به انسان
۱۲۹	۴-۳-۲-۴. سلطه دلیل مالکیت
۱۲۹	نقد دلیل فوق
۱۲۹	۵-۳-۲-۴. مالکیت به دلیل تصرف و حق اختصاص
۱۳۰	نقد استدلال به موثقه سماعه
۱۳۱	نقد استدلال به موثقه اسحاق
۱۳۲	۶-۳-۲-۴. اثبات ملکیت به دلیل آیه قرآن
۱۳۲	مالکیت بر اساس ادله نقلی
۱۳۲	الف) استناد به آیه ۶۷ سوره احزاب
۱۳۲	ب) استناد به آیات ۹۰ و ۲۰۷ سوره بقره و ۱۱۱ سوره توبه
۱۳۳	ج) استناد به آیه ۲۹ سوره بقره
۱۳۳	نقد استدلال به آیه
۱۳۳	بررسی سخن قائلان به عدم مالکیت
۱۳۴	نقد استشهاد فوق
۱۳۵	۴-۲-۴. ادله عدم مالکیت انسان نسبت به اعضای بدن خویش
۱۳۷	۴-۲-۵. جمع بندی و نتیجه گیری
۱۳۸	۳-۴. خرید و فروش خون بند ناف
۱۳۹	۴-۳-۱. تبیین دیدگاه فقیهان درباره خون
۱۳۹	۴-۳-۱-۱. حرمت هرگونه استفاده از خون
۱۴۰	دلیل اول: آیات قرآن
۱۴۰	نتیجه گیری دلالت آیات
۱۴۲	دلیل دوم: روایات
۱۴۳	روایات بیانگر محرّمات ذبیحه
۱۴۵	دلیل سوم: اجماع

- اشکال استدلال به اجماع..... ۱۴۶
- دلیل چهارم: مالیت نداشتن خون..... ۱۴۷
- پاسخ استدلال به مالیت نداشتن..... ۱۴۷
- دلیل پنجم: نجاست..... ۱۵۱
- ۴- ۳- ۲. راه‌های تصحیح خرید و فروش خون بند ناف..... ۱۵۳
- ۴ - ۳ - ۲. نتیجه‌گیری و نظر نهایی در خرید و فروش خون بند ناف..... ۱۵۶
- ۴ - ۴. اعراض از خون بند ناف..... ۱۵۶
- ۴ - ۴ - ۱. مفهوم اعراض..... ۱۵۷
- ۴- ۴- ۱- ۱. واژگان مشابه..... ۱۵۸
- ابراء..... ۱۵۸
- اسقاط..... ۱۵۸
- ۴ - ۴ - ۲. ماهیت اعراض..... ۱۵۹
- ۴ - ۴ - ۳. عناصر اعراض..... ۱۵۹
- ۴ - ۴ - ۴. آثار اعراض..... ۱۶۰
- الف) قاعده تسلیط..... ۱۶۱
- ب) سیره..... ۱۶۱
- روایات مثبت قطع مالکیت با اعراض..... ۱۶۲
- ۴ - ۴ - ۵. قراین حکایت‌گر اعراض..... ۱۶۳
- ۴ - ۵. جایگاه اذن در تهیه و تصرف در خون بند ناف..... ۱۶۵
- ۴ - ۵ - ۱. اذن در لغت..... ۱۶۵
- ۴ - ۵ - ۲. اذن در اصطلاح..... ۱۶۶
- ۴ - ۵ - ۳. شکل‌های تحقق اذن..... ۱۶۸
- ۴ - ۵ - ۴. ویژگی‌های اذن..... ۱۶۸
- الف) یک طرفه بودن اذن..... ۱۶۹
- ب) قابل رجوع بودن از اذن..... ۱۶۹

ج) قابلیت حق یا حکم بودن اذن	۱۷۰
۴ - ۵ - ۵. رابطه اذن و ضمان	۱۷۰
۱. اذن مقید به عدم ضمان	۱۷۰
۲. اذن مقید به ضمان	۱۷۱
۳. اذن مطلق	۱۷۱
۴ - ۵ - ۶. لوازم اذن	۱۷۲
۴ - ۵ - ۷. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۷۲
۴ - ۶. جایگاه ولی (پدر) در تصرف خون بند ناف فرزند	۱۷۳
۴ - ۶ - ۱. رعایت مصلحت	۱۷۳
۴ - ۶ - ۱. اداء لزوم رعایت مصلحت	۱۷۳
الف) آیه قرآن، دلیل لزوم رعایت مصلحت	۱۷۳
ب) مقتضای اصل عدم ولایت	۱۷۵
۴ - ۶ - ۲. اشتراط عدم مفسده	۱۷۵
۴ - ۶ - ۳. مقتضای جعل ولایت	۱۷۶
مقتضای جمع بین روایات	۱۷۶
۴ - ۶ - ۴. بررسی دیدگاه اشتراط عدم مفسده	۱۷۶
۴ - ۶ - ۵. دیدگاه فقیهان عامه در اشتراط مصلحت طفل در تصرفات ولی	۱۷۷
۴ - ۷. شرایط و حقوق درمان شده با خون بند ناف	۱۷۸
۴ - ۷ - ۱. آگاهی و اطلاع از عمل و هزینه‌ها	۱۷۹
۴ - ۷ - ۲. اعلام رضایت	۱۸۰
۴ - ۷ - ۳. اولویت‌بندی	۱۸۰
الف) ضرورت ذخیره‌سازی بیشتر خون بند ناف	۱۸۰
ب) اولویت‌بندی میان دریافت‌کنندگان	۱۸۱
در معرض تلف بودن بیمار	۱۸۱
امکان موفق‌تر بودن درمان	۱۸۱

انتخاب بر اساس تقدّم زمانی.....	۱۸۲
راه‌حلّ اولویت‌بندی.....	۱۸۲
فصل پنجم: طرح فروع جدید.....	۱۸۳
۵ - ۱. طرح فروع.....	۱۸۵
۵ - ۱ - ۱. پرسش‌های قابل طرح و استفتاء از مراجع تقلید.....	۱۸۵
۵ - ۲. پاسخ حضرت آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی.....	۱۸۷
۵ - ۳. پاسخ حضرت آیت‌الله العظمی شبیری زنجانی.....	۱۹۴
۵ - ۴. پاسخ حضرت آیت‌الله العظمی گرامی.....	۲۰۱
پیوست.....	۲۱۳
پیوست یک: مراحل کاری در بانک خون بند ناف.....	۲۱۵
پیوست دو: پرسشنامه اطلاعات پزشکی متقاضیان عضویت در بانک خون بند ناف.....	۲۱۶
پیوست سه: بخشی از استانداردهای ملی خون بند ناف ایران با تأکید بر استانداردهای بین‌المللی (Net cord - FACT) (زمستان ۱۳۹۱).....	۲۲۱
مقدمه.....	۲۲۱
بخش آ: واژه‌شناسی، اختصارات و تعاریف.....	۲۲۲
واژه‌شناسی.....	۲۲۲
اختصارات.....	۲۲۲
تعاریف ۳/۰۰۰ آ.....	۲۲۳
بخش ب: استانداردهای عملکردی بانک خون بند ناف.....	۲۳۸
۱/۰۰۰ ب) الزامات عمومی.....	۲۳۸
فهرست منابع.....	۲۴۲

پیش‌گفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

بی‌تردید دانش فقه، به عنوان دانش کاشف احکام شریعت از اهمیت بی‌بدیلی برخوردار است و به دلیل قیاس سرچشمه و تعیین تکلیف حرکت مسیر و ضرورت و تعالی مقصد و غایت، بیشتر از هر دانشی کاربرد عملی دارد. از این رو، پویایی فقه و اجتهاد و پاسخ‌گویی فرا مکانی و زمانی آن از یک سو و گسترش و فراوانی طرح مسائل جدید از سوی دیگر، می‌طلبد که هموار دانیشان این عرصه، به مسائل نوپدید توجه کرده و در صدد پاسخ‌گویی و کشف احکام آنها و تعیین تکلیف مکلفان بر آیند.

در نوشتار حاضر بر آنیم تا با رویکرد فقهی-حقوقی به بررسی موضوع شناسی بانک خون بند ناف پردازیم و بر اساس قواعد عام و خاص اجتهاد به تعیین احکام مرتبط با این موضوع نوپیدا، اقدام نماییم. این اثر حاصل تلاش و همکار مؤسسه موضوع‌شناسی و مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم‌السلام) است.

از این رو سزاوار است از همه کسانی که زمینه پژوهش و چاپ این اثر را فراهم آوردند قدردانی کنم، بنابراین از حضرت آیت‌الله حاج شیخ محمدجواد فاضل دامت برکاته، ریاست محترم مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و حجت الاسلام و المسلمین حاج آقای کلباسی زیده عزه ریاست مؤسسه موضوع‌شناسی احکام فقهی،

حجت‌الاسلام حاج شیخ محمد رضا فاضل کاشانی مدیر مرکز فقهی و حجت‌الاسلام و المسلمین حاج شیخ جعفر طبسی معاون پژوهش و جناب حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر واشیان و جناب آقای دکتر طباطبایی و جناب آقای دکتر نورمحمدی، سپاسگزارم. همچنین از آقایان پورحسین و شریفی که امور فنی این اثر را به عهده داشتند، قدردانی می‌کنم و امیدوار نوشتار حاضر مورد استقبال مراجری هم‌چون پژوهشگاه رویان و دانشوران عرصه فقه پزشکی قرار گیرد.

محمدعلی قاسمی

مدیر گروه فقه پزشکی مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام